

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DO
OŁTARZA GŁÓWNEGO, NEOGOTYCKIEGO Z BAROKOWYM OBRAZEM MATKI
BOSKIEJ BOLESNEJ Z KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. MATKI BOSKIEJ
BOLESNEJ W PIENIAŻKOWICACH, WOJ. MAŁOPOLSKIE.**

Kraków, sierpień 2023 r.

Opracowały:

mgr Maria Lisowska – Dziuba

mgr Anna Piechota

I.IDENTYFIKACJA OBIEKTU

A. Dane dotyczące obiektu

Ołtarz główny neogotycki z obrazem Matki Boskiej Bolesnej.

- **lokalizacja:** Pieniążkowice, kościół parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej, 34-408 Odrowąż.

- **czas powstania:** neogotyck, XX w..

- **autor:** Nieznany.

- **użytkownik:** Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Boskiej Bolesnej w Pieniążkowicach.

- technika wykonania:

Część architektoniczna: struktura drewniana, polichromowana, na zaprawie klejowo – kredowej.

Dekoracja rzeźbiarska: rzeźby, kolumny, snycerka ornamentalna, złoczone i srebrzone.

Obraz: technika olejna na płótnie.

II. HISTORIA OBIEKTU

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej zbudowany został w 1911 r. i poświęcony przez dziekana nowotarskiego Ks. Piotra Krawczyńskiego.

Wcześniej w 1848 r. proboszcz z Odrowąża, Ks. Jan Kanty Miś wybudował z gliny w Pieniążkowicach kościółek pw. Ścięcia Św. Jana Chrzciciela, który następnie się zawalił. Następnie, jeszcze w XIX w. wybudowano w Pieniążkowicach kościół drewniany, w którym umieszczono barokowy obraz Matki Boskiej Bolesnej łaskami słynący (zakupiony w Starym Sączu). W 1902 r. drewnianą świątynię rozebrano i zaczęto budowę obecnego kościoła.

Kościół murowany, orientowany, tynkowany. Prezbiterium zamknięte wielobocznie, szersza nawa prostokątna.

Ołtarz główny neogotycki z barokowym obrazem patronki kościoła.

III. OPIS FORMALNO – STYLISTYCZNY

Ołtarz główny dużych rozmiarów, przyścienny, architoniczny, z obrazem Matki Boskiej Bolesnej. Retabulum flankowane podwójnymi złożonymi kolumnami, pośrodku obraz olejny na płótnie z przedstawieniem Matki Boskiej Bolesnej, po bokach skrzydła, a we wnękach złożone i polichromowane figury świętych, boki ołtarza zdobią bogato rzeźbione uszaki. Nad retabulum bogate zwieńczenie z figurą anioła u szczytu oraz z wimpergami ze sterczynami zwieńczonymi kwiatonami. Retabulum od mensy oddziela predella, profilowana wraz z tabernakulum.

W mensie antepedium z płycinami, których znajdują się rzeźbione i złożone ornamenty. Ołtarz posiada bardzo bogatą snycerkę ornamentalną.

Ołtarz jest pokryty warstwami wtórnych przemalowań w postaci farb olejnych, szlakmetalów oraz brązów.

IV. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ OBIEKTÓW

Aktualny stan zachowania obiektu jest bardzo zły, miały na to wpływ różnorakie czynniki niszczące natury fizyko-chemicznej, biologicznej, mechanicznej oraz przekształcenia plastyczne stanowiące efekt prowadzonych reperacji i odnowy. Obiekt w całości zbudowany jest z drewna, co stwarza dobre warunki dla działalności drewnojadów, również zmiany temperatury i wilgotności panujące w kościele sprzyjają rozwojowi grzybów i pleśni. Wyżej wspomniane warunki powodowały zmiany objętościowe drewna, co objawiało się powstawaniem odwarstwień pęknięć drewna na powierzchni zaprawy, a także rozwarstwień, odspojień od podłoża, przetarć, złuszczeń i większych ubytków. Nastąpiła degradacja wszystkich warstw technologicznych. Uszkodzenia zaprawy występują na całej powierzchni. Drewno wykazuje aktywne siedliska drewnojadów, oraz liczne spękania spowodowane rozeschnięciem drewna na skutek zmian wilgotności i temperatury we wnętrzu kościoła, związanej ze zmianami pór roku i temperatury panującej na zewnątrz. Konstrukcja obiektu uległa rozeschnięciu, co objawia się powstaniem szczelin w miejscach łączenia profilowanych listew na gzymsach i belkowaniach oraz w obrębie ornamentów snycerki.

Polichromia na strukturze przemalowana. Snycerka ornamentalna, połamana, figury oraz kapitele i bazy kolumn przełożone są szlakmetalem i pomalowane brązem.

Pełnienie funkcji kultowej obiektu sprzyjało powstawaniu uszkodzeń mechanicznych poprzez dekorowanie obiektu (np. z racji świąt), wbijanie gwoździ. Żerujące owady (drewnojady) uszkodziły w znacznym stopniu zewnętrzną strukturę drewna, osłabiając jego odporność na czynniki mechaniczne.

Stan zachowania obrazu jest bardzo zły. Płótno miejscami jest pofalowane, zwłaszcza na rogach. Na licu widoczne są drobne ubytki warstwy malarskiej wraz z gruntem, zabrudzenia oraz pociemniały, miejscowo „oślepy” werniks, co spowodowane jest działaniem dużej wilgotności. Poza tym widoczne są nieliczne uzupełnienia warstwy gruntu wykonane niestarannie o nierównej, niewystarczająco opracowanej powierzchni, zapewne jest to wynikiem niefachowych odnowień obrazów. Lico obrazu pokryte jest siatką spękań – krakelur. Uzupełnienia i retusze warstwy malarskiej są silnie pociemniałe na co miało wpływ działanie światła.

V. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Prace konserwatorskie poprzedzone zostaną przeprowadzeniem czynności dokumentacyjnych oraz badań laboratoryjnych mających na celu:

- stworzenie dokumentacji obiektu przed konserwacją;
- szczegółowe rozpoznanie techniki i technologii obiektu;
- ustalenie stratygrafii nawarstwień;
- szczegółowe określenie stanu zachowania poszczególnych warstw;
- pełne rozpoznanie historii obiektu w oparciu o wyniki badań archiwalnych i porównawczych w literaturze;

Czynności te będą kontynuowane w trakcie prowadzenia prac konserwatorskich, a uzyskane informacje będą podstawą do podjęcia decyzji, co do dalszego postępowania konserwatorskiego.

Proponuje się wykonanie szeregu prac stolarskich mających na celu poprawę statyki obiektu (skręcanie śrubami, kołkowanie) oraz częściową wymianę niektórych fragmentów struktury, najbardziej zdegradowanych przez obecność drewnojadów. Konieczne będzie usunięcie wszelkich wtórnych nawarstwień ze struktury (przemalowań, poluzowanych uzupełnień drewna i zapraw, wadliwych połączeń konstrukcyjnych), a także wykonanie impregnacji strukturalnej połączonej z zabiegiem dezynfekcji i dezynsekcji. Następnie zaleca się wykonanie uzupełnień drewna poprzez flekowanie (większe ubytki) i kitowanie (mniejsze ubytki) oraz wykonanie podklejeń i uzupełnień zapraw gruntem kredowo – klejowym wraz z ich opracowaniem.

W celu ustalenia pierwotnej kolorystyki obiektu zostanie przeprowadzony szereg badań stratygraficznych oraz chemicznych określających użyte pigmenty i spoiwa. Obecne rozwiązanie kolorystyczne jest wtórne i niewłaściwe. Obecne przemalowania proponuje się usunąć, odsłaniając w ten sposób oryginalną kolorystykę. Proponuje się uzupełnienie polichromii struktury poprzez pomalowanie plamą scalającą przy użyciu farb olejnych, a następnie pokrycie zabezpieczającą warstwą werniksu (decyzja co do kolorystyki zostanie podjęta podczas komisji konserwatorskiej po przedstawieniu prób kolorystycznych).

Obraz olejny na płótnie - lico obrazu zostanie odczyszczane, usunięty zostanie „oślepy” werniks, w razie konieczności proponuje się sprasowanie lub zdublowanie obrazu na masę termoplastyczną woskowo – żywiczną, następnie proponuje się wykonanie uzupełnień warstwy zaprawy i uzupełniona zostanie warstwa malarska metodą punktowania lub plamą scalającą. Końcowym zabiegiem będzie położenie półmatowego werniksu zabezpieczającego lico malowidła.

VI. PROPONOWANE ZABIEGI KONSERWATORSKIE

1. Wstępne oczyszczenie obiektu z luźno leżących nawarstwień na powierzchni – brud i kurz przy pomocy odkurzacza.
2. Demontaż obiektu i przetransportowanie do pracowni konserwatorskiej.
3. Wykonanie badań stratygraficznych, sond schodkowych na poszczególnych elementach architektonicznych i dekoracyjnych w celu prawidłowego rozpoznania budowy technologicznej i zastosowanych materiałów. Pobranie próbek warstw malarskich do analizy chemicznej.
4. Usunięcie warstw wtórnych przemalowań i retuszy ze struktury, rzeźb i snycerki ornamentальной metodą wiązaną chemiczno - mechaniczną przy użyciu preparatu Scansol lub kompozycji rozpuszczalników terpentyna z alkoholem (1:1) lub mieszaniną acetonu z terpentyną (1:1) powodujących zmiękczenie bądź spulchnianie usuwanych warstw (po wcześniejszym wykonaniu prób i wyborze najkorzystniejszego środka).
5. Doczyszczanie mechaniczne odsłoniętej pierwotnej warstwy przy użyciu skalpela.
6. Odczyszczanie drewnianej powierzchni odwrócić struktury poprzez umycie ciepłą wodą z dodatkiem detergentu.
7. Usunięcie nieprawidłowych połączeń stolarskich i innych wzmocnień.
8. Wykonanie zabiegu impregnacji wzmacniającej połączonego z zabiegiem dezynsekcji metodą kąpieli i powlekania przy użyciu pędzla. Zostanie użyty 15% roztwór Hekolu I – 50 w toluenie z dodatkiem środka grzybobójczego i owadobójczego Hylotex Q i Antox. Po przeprowadzonym zabiegu poszczególne elementy zostaną szczelnie owinięte folią i pozostawione na okres 2-3 tygodni celem głębszej penetracji impregnatu i spowolnienia odparowywania.

9. Wzmocnienie konstrukcyjne obiektu od strony odwrocia, wzmocnienie połączeń stolarskich poprzez kołkowanie i skręcanie śrubami wykonanymi ze stali nierdzewnej.
10. Wymiana najbardziej zniszczonych i zdegradowanych fragmentów, które straciły swoje właściwości wytrzymałościowe. Uzupełnienia zostaną wykonane z drewna tego samego gatunku jak oryginał.
11. Uzupełnienie mniejszych ubytków drewna żywicą dwuskładnikową Axson SC 258, natomiast większych metodą flekowania drewnem iglastym, sklejenie pęknięć klejem stolarskim Patex Expres.
12. Podklejenie klejem glutynowym (kostnym) odspajających się gruntów w partiach struktury i zachowanej snycerki ornamentalnej.
13. Uzupełnienie ubytków zaprawy w partiach struktury, rzeźb i snycerki ornamentalnej zaprawą kredowo – klejową (użyty zostanie klej glutynowy - skórny z dodatkiem kredy bolońskiej).
14. Opracowanie powierzchni położonych gruntów poprzez szlifowanie na mokro i na sucho papierami ściernymi o różnej gradacji.
15. Położenie na gorąco 7 warstw czerwonego pulmentu firmy Selhamin.
16. Wykonanie złocień (złotem płatkowym 23 karat) i srebrzeń (srebrem płatkowym), z zachowaniem podziału na maty i polery. Zabezpieczenie powierzchni złocień i srebrzeń Zaponlakiem.
17. Uzupełnienie warstwy malarskiej struktury farbami artystycznymi olejno – żywicznymi marki Schminke bądź w technice olejnej (do decyzji komisyjnej po przedstawieniu prób punktowania) oraz zabezpieczenie werniksem półmatowym w sprayu firmy Talens.
18. Usunięcie wtórnych nawarstwień z lica obrazu - „ośleplego” werniksu i retuszy mieszaniną terpentyny z alkoholem w proporcji ustalonej na podstawie przeprowadzonych prób. Odczyszczenie warstwy malowidła z zabrudzeń przy użyciu roztworu mydła, stopowanie i przemywanie terpentyną. Ewentualne sprasowanie lub dublaż, naklejenie na nowe podłoże płócienne. Zaizolowanie kitów roztworem szelaku w alkoholu. Zawerniksowanie lica obrazów werniksem półmatowym w sprayu firmy Talens. Uzupełnienie ubytków warstwy malowidła poprzez punktowanie kropką z użyciem farb artystycznych firmy Schminke. Końcowe zabezpieczenie warstwy malarskiej werniksem półmatowym w sprayu firmy Talens.

19. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej przed, w trakcie i po konserwacji według obowiązującego schematu.

mgr Maria Lisowska-Dziuba

mgr Anna Piechota